

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

(Շար. Բազմ. 1971, ք. 1-2, էջ 137-140)

Գրեց՝ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ

Իմ քընարը, ո՛վ դալիճներ, սարսափելի դարով անցաւ,
Աքսորանքի դողդոթայով, հաղար դերի սարով անցաւ,
Կողպեք դըրին իմ բերանին, բայց նա հալեց երգիս հրով,
Կեանքը՝ գերի Արաղի պէս յոյսի շիրմաքարով անցաւ:



Տես՝ դըրիչ է ձեռքիս դառել անշէջ թուրը Վարդանի,
Մինչեւ չընկնեմ Աւարայրում՝ թուրըս սլատեան չեմ դընի,
Սարսափում եմ տանը, բարձիս անփառունակ մեռնելուց,
Տղմուտի պէս՝ ի սէր ազգիս՝ ես յաւիտեան չեմ քընի:



Արի տանեմ քեզ երազիս աւաղանը, նաղելիս,—
Գաւես մեղքըդ, ըմպէս սիրոյ սրբազանը, նաղելիս,
Սուրբ համբոյրիս աւաղանը քարաւանւի քեզ այնպէս,
Որ սրբանաս, ինքըդ խեղդես քո դազանը, նաղելիս:



Ով կեանք, դու իմ մանկութիւնը ջուր ծախողի կուժ ես արել,
Կեանքիս բոլոր ճամբաները մի վարդ, հաղար փուշ ես արել,
Ուշ ես բերել դէթ ժըպիտըդ՝ բանաստեղծի դահն ինձ տալով,—
Խնդութիւնըս մի Երեւան, վիշտըս՝ Մասիս, Մուշ ես արել...



Ունայնախօս չարն ինձ ասաց՝ բաւ է Մասիս երգես, պոէտ,
Երբ աղատւի՝ կը մոռցընեն քո երգերն էլ հայ վշտի հետ,
Թող մոռացեամ, ով չարախօս, շիրմագիր էլ թող չունենամ,
Միայն թէ՛ հայ հողն աղատւի՝ թող անունս էլ կորչի անհետ...



Մարմինը զանգ, սիրտը լեզուակն է զանգի,
Առանց լեզուակ մարմինդ ինչպէս ինձ զանգի,
Սրտի մէջ է, սրտի մէջ է, ինչ որ կայ,—
Մարմինը՝ ձոր, սիրտը՝ Հրազդան, հուր զանգի...



Բարի գիշեր են միշտ ասում մարդիկ իրար, բարի գիշեր,
Քանզի կեանքը լիքն է չարով, ով մշտական չարի գիշեր,
Բարի գիշեր թող լուսանայ մութ աշխարհին այս մշտատանջ,
Ով գալիքներ գեռ անըստող, բարի գիշեր, բարի գիշեր:



Սիրտ իմ, չասուղ էն խօսքն ասա, որ չարիքն էլ պապանձի,
Երկունքի մէջ մըռնչացող վագրըն ինքն էլ պապանձի,
Որ հըրարուի ժայթքող լեռն էլ հրարուիս ետ կուլ տայ,—
Որ ապըստամբ Մասիսի առջև թուր-գալիքն էլ պապանձի:



Ինչ էլ ասեմ կընոջ մասին՝ նորից ես կին կը պաշտեմ,
Հաղարնեքին աչքըս տալով՝ սրտով մէկին կը պաշտեմ,
Աղբերն էլ են այսպէս, ահա, աչքս ամէնքին է սիրում,
Բացի մէկից, բացի մէկից, ես ամէնքին կը պաշտեմ...



Այս անդրանիկ Հայոց ցոյցը հին դանակն է իմ երգի,
Թեկուղ անդէն, բայց յուսարեւ նոր բանակն է իմ երգի,
Հէ՛յ քան աղբ իմ, ծիւ է տալիս խօսքի Մասիսն իմ ցանած,
Վանդակում էլ մըռնչաւերթ յաղթանակն է իմ երգի...



Նուրբ սմբուլը ցուլի բան չէ, ուլի բան է, իմացիւր,
Տըղամարդու բան չէ սէրը, մարդու բան է, իմացիւր,
Ոգուղ վըրայ սիրահարուղ, մարմնամուռաց սէրն է սէր,
Իրաւ սէրը, ոգուս նըման, անվախճան է, իմացիւր:



Բանաստեղծներ շատ կան, իրաւ, բայց Շիրազը ուրիշ է, հա,
Ինչքան էլ ճոխ ծագիկի ներկան, իմ երազը ուրիշ է, հա,
Ա՛խ, ուրիշ է երազներին միակ անհաս բարձունքը սուրբ,
Հազար ու մի մայր գետեր կան, մայր Արազը ուրիշ է, հա:



Շատ լեզուներ իմացողը եւ Սոկրատ է եւ Յեսու,
Եւ Չին եւ Հինգ եւ զանդէի է, իւր սոխակ է եւ հետու,
Բայց մայրենին ով չըզիտէ՝ ոչ Յեսու է, ոչ Վարդան, —
Բիւր լեզու էլ թէ գիտենայ՝ աւանակ է անլեզու:



Թէ Խայեամին հաւատայինք՝ ո՞վ էր աշխարհն հերկելու,
Թէ մեզ անվերջ գինուն տայինք՝ ո՞վ էր գինին երկնելու,
Խայեամների գինին՝ քաղցած մանկանց աչքից կը քամէ,
Բայց թէ գինին ցաւ չխեղդէր՝ ո՞վ էր գինի երգելու...



Թէ արծիւ չեմ՝ ինչո՞ւ համար վանդակւած է իմ կեանքը,
Թէ արծիւ չեմ՝ ինչո՞ւ է խօլ իմ երգերի ճախրանքը,
Թէ արծիւ եմ՝ արծւիս դահլ արծւիս ինչո՞ւ չեն տալիս,
Չըլինի՞ր թէ վանդակում էլ ինձ խաբում է պատրանքը...



Ինչ էլ անէք՝ իմ անյոյսն էլ երգըս պիտի յոյսին տանի,
Բախար թեկուզ Հայոց ճամբէն խոտորելով լուսին տան՝
Իմ ազգն այնքան պիտի ծնի, լաւ իմացիր, եղեռնադործ,
Այնքան պիտի հսկայանայ, որ Մասիսը ուսին տանի:



Ա՛խ, ցամաքող Սեւանն ընկած՝ դեռ անպատիժ դաւն եմ լալիս,
Որպէս Վանայ ծովիս կարօտ՝ Սեւան ընկած նաւն եմ լալիս,
Իմ քրնարը լոկ Մասիս չէ, բիւր են լարերն իմ քրնարի, —
Յաւն եմ լալիս ողջ մարդկութեան՝ երբ իմ Հայոց ցաւն եմ լալիս:



Չեմ ցանկանում ասուածանալ՝ քանզի էլ չէք հաւատում,
Հաւատայի՞ք՝ կ'ասուածանար աստանան էլ ապատում,
Քանզի նոյնիսկ անապատում հովն էլ ասուած կը փնտռէ,
Այրբւրեւով կարօտներից՝ սրտիս նըման անպատում...



Մարդ կայ՝ զո՛հ է ճշմարտութեան, մարդ կայ՝ ողջը կը եղծի,
Մարդ կայ՝ սուրբ է մօր կաթի պէս, մարդ կայ՝ կաթն էլ կը պղծի,
Մարդ կայ՝ մարդու ամէնն ունի, մարդ կայ՝ ըսուեր է մարդու,
Մարդ կայ՝ հազիւ մի վայրկեան է, մարդ կայ՝ դարեր կը ստեղծի:



Կին կայ՝ ի սէր մէկի սիրոյ՝ դարեր կ'ընկնի քարէ քար,
Կայ էլ՝ փառքի սանդուխք կ'անի իր մարմինն էլ իր համար,
Մարտի ութը ցըրե՞ց մութը, թէ աւելի մըթընդեց,
Մարմնի սանդուխքն ուր էլ հանի՝ վերջը ինքն էլ կ'ընկնի վար:



Կ'ուզեմ անվերջ, կ'ուզեմ անվերջ, կ'ուզեմ անվերջ թափառել,
Տիեզերքից մինչեւ մարդու ու մըջնի մէջ թափառել,
Մըջնից մինչեւ մարդը, մինչեւ տիեզերքը անսահման
Կ'ուզեմ անվերջ, կ'ուզեմ անվերջ ու անընդմէջ թափառել...



Թէ խոր նայես՝ պողոտայ է սուրբ կածանը իմ երգի,
Մարդու բոլոր ճամբէքն ունի նուրբ կածանը իմ երգի,
Համամարդու սրտի բոլոր դոյներն ունի երգես հայ,
Հաղաքադոյն, բիւրադոյն է ծիածանը իմ երգի:



Եղեռնահար Հայոց սիրտը Անիի պէս աւերւեց,
Ողջ Հայաստանն՝ անբանակած ու աղեկէջ՝ աւերւեց,
Քանդի զինւած ծովն յօշոտեց անզէն դետին՝ իմ Հայոց,
Հայոց վշտից աստուած ինքն էլ՝ ինձ հետ, կարծես, աւերւեց...



Կէս դարեկան իմ զրկում է կէս տարեկան իմ որդին,
Թոթովում է ինչ որ ձայներ կէս դարեկան իմ սրտին,
Միթէ սա՞ էլ պիտի տեսնի, աւա՛ղ, ինչ որ ես տեսայ,—
Գըթա՛, աշխարհ, որ միշտ մընայ քեզ բարեկամ իմ որդին...



Լաւի յոյսով այս աշխարհը քանի զընում մատանում՝
Անդերեղման կորչողներն են քանի զընում շատանում,
Որսկանին են զրկում բողբոն իմ վիւրաւոր եղնիկի,
Աստուած ինքն է մեղադրեալ, սատանան է դատ անում:



Զըլինե՞ թէ խելադար է այս իմ դարը խելադար,
Մարդուց կ'ուզէ մըրուրն հանել այս խաւարը խելադար,
Մարդուց վանել մարդ գաղանին՝ այն էլ մի դար—վայրկեանում,
Ինձ ծընել են հին դարերի բիւր—հաղարը, խելադար:



Ա՛խ, երանի Աստուած լինէր, դուժ չէ դարը անաստուած,
Ամենայն լոյսի մէջ էլ մութ է դարը անաստուած,
Սատանային թաքցնելով՝ Աստուծոյ դէմ են կուռում,
Խիղճ ու դուժի ճամբէն գոցող խութ է դարը անաստուած:



Մենք Մասիսին, Մասիսը մեզ՝ երազում ենք միշտ իրար,
Կուզենք իրար հասնել, գրկել, բայց չի թողնում դարը չար,
Այսպէս իրար կարօտելով՝ ճերմակեցինք հայ վշտից,
Չա՛րն է մեր մէջ անդունդ բացել, թէ՛ ինքն Աստուած, ո՛վ կոյր դար:



Ճակատ-ճակտից՝ ցուերի պէս՝ մի երկրի մէջ զոյգ երկիր՝
Մի ազգի մէջ երկու լեզու, մի երկրի մէջ երկու գիր՝
Իրար սեղմել՝ ճզմել կ'ուզեն մէկը մէկին, ո՛վ Աստուած,
Ո՛վ սուրբ Մաշտոց, պրկիր դու մեզ, այս դեւից էլ մեզ փրկիր:



Դրսի վերայ յոյս դընողը ի՞նչ կ'իմանայ ո՞ւր կ'երթայ,
Այլոց վերայ յոյս դընողը կուլ էլ չերթայ՝ դուլ կ'երթայ,
Վեց դարերիս փորձով պիտեմ եւ այս փորձով, Աստուած իմ,
Այլոց թըրին յոյս դընողը մերջը այլոց կուլ կ'երթայ:



Կոյսը անոյշ անըրջանք է, թեկուզ ինձ կեանք է կինը,
Կոյսն անըրջանք, կոյսը տենչանք, այն ինչ տանջանք է կինը,
Իբաւ երբ որ աչքը դուրսն է՝ մահն է կինը քո կեանքի,—
Սիրած կոյսը ներշնչանք է, արտաշնչանք է կինը...



Հաւատում եմ, չեմ հաւատում, չեմ հաւատում, հաւատում՝
Տատանում եմ երկուսի մէջ, տարուրերում անպատում,
Հաւատալու վրկայ չունի, չըհաւատալս՝ անվրկայ,
Ոչ տեսել եմ, ոչ չեմ տեսել՝ իմ Աստուծուն չեմ առում:



Անմեղիկ են արծիւներս՝ լորերի պէս իմ Հայոց,
Իմ սուրբ Հայոց հնրերի պէս, նորերի պէս իմ Հայոց,
Բայց ա՛խ, աւա՛ղ, վաղակուած են, մեղեդիներն իմ արծիւ,
Շղթայած են սարերի պէս, ձորերի պէս իմ Հայոց...



Հայոց իղձերն ինձ խելադա՞ր, թէ իմաստուն դարձրին,
Յրեւած անբուն երամներին ինձ արծւարոյն դարձրին,
Ո՞նց դիմանամ Մասիսներին Հայոց վշտի ծանրութեան,
Արարատը՝ Հայոց տանիք՝ ինձ տակը սիւն դարձրին:



Մօրըս պատկերն ինձ յուշում է՝ կարօտակէղ իմացիր,
Միշտ դերի չի մընայ լեռքդ, որդիս, ինձ պէս դիմացիր,
Մօրըս ասա՝ ես չհասայ, դու կը հասնես, հաւատա՛,
Թողն ու ծոցըս պիտի հասնես՝ թէ չհասնես, իմացիր:



Որպէս լեզուն պոկած դնչու՝ չես խօսում՝
Շատ բան տեսած լուսին, ինչո՞ւ չես խօսում,
Հայոց վշտից, թէ այլ վշտից ես դեղնեի,—
Գէթ մի վշտիս մասին ինչո՞ւ չես խօսում:



Թեկուզ հալած արձիճ լցնէք իմ բերանը,— չեմ լըռէ,
Ինձ տաք ոսկու բաղեշխանը, համվերանը՝ չեմ լըռէ,
Ինձ էլ մեռցնէք... իմ երդերը աշխարհասփիւռ՝ կը դողան,
Ես եմ Հայոց դերած լեռանց յոյս-մերանը՝ չեմ լըռէ...



Վարդանը միշտ սուրբ կը մընայ, եւ կը մտնի Երեւան՝
Արձան-ձիւռ սմբակի տակ դեռ վասակներ կ'երեւան,
Պիտի թռչի Մասիսն ի վեր ժայռէ ձին էլ Վարդանի,
Ժայթքելու են դեռ Վարդանանք, վայ քեզ, վայիս հարեւան...



Երազիս մէջ Չարենցն ասաց՝ դիտե՞ս ինձ ով սպանեց,
Նա, որ քեզ էլ մահ է տենչում՝ յոյսի մի ծով սպանեց,
Իր ջին նախանձն իր դէմքին է իմ չիրմի պէս նկարած,
Յնծա՛, քանզի ինքն իրեն իր նախանձով սպանեց:



Այս ինչե՞ր եմ լրսում, ազգ իմ, կ'ուզեն պեղել Վասակին,
Հըրեւտակել սատանային ու չքմեղել Վասակին,
Վասակներ են՝ մանրը, թէ մեծ՝ ովքեր պեղել կը ջանան,—
Թագի տենչն է ազգից չեղել՝ մի շան փոխել Վասակին:



Մամեկոնեան առիւծն, իրաւ, իր սուրբ վայրում է թաղւած,
Ոչ քո այրում, Անդեղակոթ, ոչ քարայրում է թաղւած,
Երբ էլ լինի՝ ուխտի կ'երթանք զերեզմանին սրբավհ,—
Աւարայրի մեծ Վարդանը Աւարայրում է թաղւած...



Զէինք բեկւի թէ՛ չորս կողմից հրոսակը չլինէր,—
Թէ միաբան ազգի մարմնում իր քոսակը չլինէր,—
Տես՝ որդւնկեր խնձորի որդն իր միջից է, Աստուծ իմ,
Այժմ մերն էր Աւարայրն էլ, թէ Վասակը չլինէր...



Կ'ուզէ՞ք ասեմ Մաշտոցն ո՞վ է, Մաշտոցն աչքն է հայ ազգի
Զինւած Վարդանն ու Տիգրանը Վահան—կոպերն են աչքի,
Հայոց բոլոր բանաստեղծներն իր թարթիչներն են անմեռ,
Հէքս էլ հազիւ մի թարթիչն եմ արեւաչեայ հըրաչքի...



Ասում են, թէ աղամանդը ճնշումից է դոյացել,—
Չեմ զարմանում՝ քանզի ազգըս նորից վեր է խոյացել,
Հազար դարեայ ճնշումներից, եղեռնից էլ դուրս պրծած՝
Եօթն ազգերի ճնշումից է աղամանդւած աչք բացել...

(Վերջ)

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ